

גיטיין מזה

משה שווערד

1. בענין קנין פירות [לאו] כקנין הגוף דמי – עיין באריכות במראה מקומות לדף מז:

2. דף על הדף גיטיין דף מזה עמוד א

בגמ': קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. בדין הקהל מצינו שנתחייבו גם הגרים, שנאמר (דברים לא, יב), 'וגרך אשר בשעריך', ומובא במסכת חגיגה (ג, א), הפטור מראיה פטור מהקהל, לפי זה הקשה בטורי אבן (שם), אם כן היאך מצינו גר שחייב בהקהל, הרי אמרו במסכת פסחים (ח, ב) דמי שאין לו קרקע פטור מן הראיה, ולגר אין קרקע, ואם כן פטור מראיה, וממילא פטור גם מהקהל, וכיצד חייבה התורה את הגר בהקהל. ובשלמא למי שסובר קנין פירות כקנין הגוף, אם כן לדבריו לא קשה כלל, שהרי הגוי יכול לקנות קרקע מאחר, ואף על פי שאין לו בה אלא קנין פירות כיון שחוזרת ביובל, מכל מקום קנין פירות כקנין הגוף, אך למי שסובר קנין פירות לאו כקנין הגוף, קשה, למה חייבה התורה את הגר בהקהל.

ובצל"ח (פסחים ח, א) תירץ, שיש להעמיד מציאות קרקע אצל גר באופן זה שנשא הגר אשה שירשה קרקע מאביה, והוליד ממנה בן ומתה וירשה בנה, ואחר כך מת הבן בלא בנים, וירשו אביו כדן, ואם כן יש לו קרקע.

3. גליוני מנחת חן

ובקצות החושן (סימן רנ"ז) הביא דברי תירוצ' התוס'
שדוקא במקרה של "הכותב כל נכסיו לבנו" פוסקים כריש לקיש, כיון שהאב מוחל לגבי הבן והקנין פירות שיש לאב אינו מפריע לקנין הגוף של הבן, אבל לא במקרים אחרים של קנין גוף וקנין פירות. אולם כותב הקצות, דקושיית התוס' תישאר עוד קשה לשיטות הראשונים שפוסקים שבכל מקרה של קנין גוף ופירות, ההלכה נפסקת כריש לקיש, ולשיטות אלו "איך מצאנו ידנו ורגלינו במצות הבאת כיכורים?"

וכתב לתרץ דיש שני סוגי "קנין פירות": (א) שאין לו בגוף השדה שום קנין אלא רק קנין פירות, כמו במקרה שמכר הבן בחיי האב, שאין להאב בגוף השדה שום קנין, לא לעבוד בה ולא לחפור בה, אלא רק קנין פירות לאכול את פירותיה; (ב) שיש לו בגוף השדה קנין לעשות בה ככל אשר ירצה, לעבוד ולחפור בה בורות שיחין ומערות, כמו במכירת שדה עד שנת היובל, שיש ללוקח קנין גמור בשדה עצמה לעשות בה ככל אשר ירצה, והוא בעל בית גמור על השדה, ומדוע קוראים לזה קנין פירות? היות וזו קניה לזמן קצוב ולא לעולם, דכל קנין שאינו קנוי לעולם, הרי זה "קנין פירות".

והנה מה שפסקו הראשונים כשיטת ריש לקיש, ש"קנין פירות לאו כקנין הגוף", זה רק במקרה שיש לו רק קנין פירות ואין לו בגוף השדה כלום, כמו במקרה ש"מכר הבן בחיי האב" וכדומה, אבל לא במקרה של מכירת שדה היוצאת ביובל, לפי שהקנין פירות שיש ללוקח, נחשב אז יותר לקנין הגוף ממש, שהרי בשדה זו יש ללוקח קנין גמור בשדה עד היובל לעבוד ולחפור בה, ושפיר סוברים הראשונים הללו דאפשר לקרוא בשדה זו פרשת הביכורים, "על האדמה אשר נתת לי", שהרי זה נחשב ל"קנין הגוף".

ואמנם ריש לקיש עצמו סובר דהיות והשדה אינה קנויה לעולם אלא עד היובל וזה נקרא "קנין פירות" אינו יכול לכן לקרוא, כיון שגם "קנין פירות" כזה אינו נחשב ל"קנין גוף" והוא אינו מחלק בין "קנין פירות" זה לשאר "קניני פירות", אבל שיטת הראשונים שיש לחלק, ד"קנין פירות" כזה של שדה היוצאת ביובל שכל חסרונו הוא בזה שאינו קנוי קנין עולם, נחשב גם כ"קנין הגוף" מה שאין כן במקרה שאין לו בגוף השדה כלום אלא רק קנין פירות, דאז אינו נחשב כקנין הגוף.

וממשיך הקצות דבריו אלו נראה מפורשים בדברי הגמרא "וצריכא, דכי איתמר בההיא, בההיא קאמר ריש לקיש דכי קא נחית אדעתא דפירא קא נחית, אבל בהך דאדעתא דגופיה קא נחית אימא מורי ליה לר' יוחנן" וכו'. שהיתה בזה סברה לחלק בין המקרה של "המוכר שדהו לפירות" לבין "המוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג", דדוקא במקרה של "המוכר שדהו לפירות" סובר ריש לקיש ש"הקנין פירות" אינו נחשב ל"קנין גוף", כיון שאין לו קנין בשדה להשתמש בה אלא היא קנויה רק לפירות, מה שא"כ במקרה של המוכר שדה בזמן שהיובל נוהג, דיש לו קנין בשדה להשתמש בה, והשמיענו ריש לקיש, שגם במקרה זה "קנין פירות לאו כקנין הגוף". (ועי' מה שכתבנו בסוף ספר זה בקונטרס אחרון אריכות גדול וכל המסתעף בדין זה דקנין פירות).

4. דבר יעקב מסכת גיטין דף מח עמוד א

הקה"ת [סימן רנז - ג] מבאר שהמוכר שדה בזמן היובל, הוי מכירת קנין הגוף לזמן, וגוף הקרקע שייך ללוקח ומותר לו לחפור בורות כאדם העושה בתוך שלו, ונחשב לקנין פירות משום שכל קנין לזמן נחשב לקנין פירות, אבל הקונה שדה לפירות אינו שלו, ואינו רשאי לחפור בורות. ולפי האמת שקמ"ל שגם מוכר שדהו בזמן היובל הוי קנין פירות, אפשר לחקור האם הטעם הוא משום שכוונת המוכר רק למכור לזמן כיון שהוא יודע שהיובל יפקיע או שכוונת המוכר למכור לעולם, ומ"מ כיון שהתורה אמרה שחוזר ביובל, שוב הוי הקנין קנין פירות ואינו קנין הגוף. ונ"מ במי שמכר בזמן היובל, ונתבטל דין יובל, האם המכר ימשיך לעולם. ומדברי הקה"ת נראה כצד שני, ולכן כתב שהקונה שדה בזמן היובל מותר לו לחפור בורות.

5. דבר יעקב מסכת גיטין דף מח עמוד א

ג] הכא במאי עסקינן בזמן שאין היובל נוהג - מבואר כאן שיש זמן שאין היובל נוהג, ומ"מ חייב להביא בכורים לבית המקדש. ומקשה החת"ס בשלמא לפי רש"י [לעיל לו א] מיירי בזמן בית שני, שלא נהג יובל והיה בית המקדש, אבל לפי שיטת ר"ת שסובר שנהג יובל בזמן בית שני, מתי היה זמן שלא היה יובל והיה בית המקדש. ותיירץ שמייירי מזמן גלות סנחריב עד שנת י"ח למלך יאשיהו, שאז ירמיהו החזיר הגולים, ובאותם שנים לא נהג יובל והיה בית המקדש. וכן כתב הריטב"א כת"י שמייירי משגלו שבט ראובן וגד תחילה ע"י סנחריב, [עיין ערכין לב ב]. וכן כתב רש"י [לעיל מז: ד"ה המוכר] וקשה דרש"י לשיטתו היה יכול לפרש בימי בית שני. עוד כתב החת"ס שאין לומר שמייירי לעתיד לבוא דפשיטא שיהיו כל יושביה עליה. ולפי המבואר ברמב"ם [מלכים יב - א] שתחילה יבנה בית המקדש ואח"כ יתקבצו נדחי ישראל ויהיה יושביה עליה, א"כ יהיה נ"מ לעתיד לבוא, [מיהו לא מסתבר שהמשנה מיירי בכה"ג שהוי הלכתא למשיחא].

6. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף מח. מחלוקת ביובל שני, אבל ביובל ראשון ד"ה מביא וקורא. [פרש"י יובל שני שמנו ישראל [כשנכנסו לא"י] שכבר הורגלו להחזיר קרקעות, בהיה קאמר ריש לקיש מביא ואינו קורא, דסמכא דעתיה דמוכר דודאי הדרא ליה, וזה בטוח שיחזירנה, וכל הני מתנייתא ביובל ראשון.]צ"ע דמצינו כמה פעמים דמקשה הש"ס הלכתא למשיחא, וכש"כ הכא דאוקמי כמה ברייתות ביובל ראשון שנכנסו לארץ ואפשר לומר דמצינו במס' חולין (יז). דבעי ר' ירמיה אברי בשר נחירה [שהיה מותר להם במדבר] והכניסו ישראל עמהן לארץ מהו, ופרש"י דאע"פ שאין נפ"מ דרוש וקבל שכר היא, שצריכין אנן לעמוד על האמת, אע"פ שכבר עבר, וא"כ רש"י לשיטתו מפרש כן. אבל מ"מ קשה דיש

לחלק, דהתם ליכא רק איבעיא, אבל הכא דאיכא כמה ברייתות וצריך לאוקמוהו ביובל הראשון, וזה דוחק לענ"ד, ואפ"ש בחולין אין הרא"ש מסכים לרש"י, ומפרש שם דנפ"מ גם לדין לענין אחר עי"ש אבל הרמב"ם (בכורים פ"ד ה"ז) מפרש, הא דיובל הראשון קאי על כל המוכרים בפעם הראשון, שאינו בטוח שיקבל השדה בחזרה, לפיכך עד יובל הראשון מביא הקונה וגם קורא, אבל קודם יובל שני שכבר קיבל השדה בחזרה ביובל שעבר, אז הקונה את השדה מביא ואינו קורא שכבר בטוח המוכר, וגם הקונה מסתמא יחזירנה לו.

7. רמב"ם יד החזקה הלכות בכורים פרק ד

(ז) המוכר שדהו או שמכר אילנות וקרקען בזמן שהיובל נוהג ה"ז מביא וקורא ביובל ראשון בלבד שעדיין לא סמכה דעתו של מוכר שתחזור לו הקרקע אבל אם חזר ומכרה ביובל שני ה"ז מביא ואינו קורא שהרי סמכה דעתו שאין לו אלא הפירות וקנין פירות אינו כקנין הגוף:

8. דבר יעקב מסכת גיטין דף מח עמוד א

[ו] מחלוקת ביובל שני אבל ביובל ראשון דברי הכל מביא וקורא דאכתי לא סמך דעתייהו - רש"י מפרש יובל ראשון מזמן כניסתם לארץ. המאירי מקשה איך אפשר להעמיד המשניות ביובל ראשון, מאי דהוה הוה. וכע"ז מקשה הפנ"י.
הרמב"ם [ביכ"ד ד - ז] מפרש יובל ראשון של כל מוכר ומוכר, שבתחילה מוכר קנין הגוף, וכאשר חוזר אליו ביובל ומוכרה שוב מוכר רק קנין פירות. כיון שסמכה דעתו של המוכר שהשדה תחזור אליו, וכן מפרש המאירי.

הקה"י [ר"ה סימן ט] מביא קושית החזו"א שיוצא לפי רש"י שמהיובל השני ואילך לא התקיימה מצות החזרת שדות מחמת יובל, שהרי השדות מתחילתן לא נמכרו אלא עד שנת היובל, ולפי רבנן [ר"ה ט ב] החזרת השדות מעכבת, שאם אין דין החזרת שדות אין דין שילוח עבדים. ומתוך הקה"י שדוקא היכא שחייב להחזיר שדות ואינו מחזיר אז מעכב שליכא דין שילוח עבדים, אבל היכא שאין שדות שצריכים להחזירם, כיון שלא עוברים על מצות היובל, אין מעכב שילוח עבדים.

9. ריטב"א על גיטין דף מח/א

ת"ש הקונה אילן וקרקעו מביא וקורא הכא במאי עסקינן [כו]. **מדלא משני הכא במאי עסקינן [כשנכתב לו על מנת שלא ישמטנו יובל שמעינן דתנאי זה אע"ג דמהני לגבי שביעית לא מהני גבי יובל, וטעמא משום דרזחמנא בעי דתיהדר ארעא כדמעיקרא כדי לידע שהארץ שלו וכדכתיב כי לי הארץ ואין להם בה רשות גמור למכור ומשום הכי אי אפשר שיצאו שדות מבעליהן, והכי נמי משמע במסכת מציעא פרק האומנין (ע"ט א) גבי מוכר שדהו לס' שנה דלא מהני תנאה גבי יובל וכדכתיבנא, רבינו נר"ו:**

10. דבר יעקב מסכת גיטין דף מח עמוד א

[ה] רד"ה הקונה שני אילנות בתוך שדהו של חבירו - דקיי"ל בב"ב דלא קנה קרקע הלכך אינו קורא - בגמ' שם מבואר שהוי ספק האם מי שקונה שני אילנות קנה קרקע, ולכן מספק חייב להביא הבכורים ואינו יכול לקרות מספק, ומש"כ רש"י דקיי"ל דלא קנה קרקע היינו שמספק לא קנה דהמוציא מחבירו עליו הראיה.
וכן מפרש הרשב"ם [ב"ב פא ב] דמספק לא קנה קרקע משום שיד המוכר על העליונה דמספיקא לא מפיקין מיניה, והיינו משום שהמוכר הוא המרא קמא.
מקשים האחרונים [תשובת חמדת שלמה או"ח סימן א, אמרי בינה סוף הל' דיינים, המאיר לעולם סימן יד, או"ש ביכורים ב - יג] **דמבואר בגמ' שאע"פ שהמוכר זוכה בקרקע מדין מרא קמא, מ"מ אינו נחשב בעלים גמור לענין ספק איסורא, ולכן לענין ביכורים אכתי איכא ספק, והקונה חייב להביא ביכורים מספק. ... וכע"ז מקשה הקו"ש [ב"ב אות צז] שאם יש אתרוג שספק למי שייך ונפסק המוציא מחבירו עליו הראיה, בודאי יכול המוחזק לצאת בו כיון שנפסק שהוי שלו לענין ממון, הוי שלו גם לענין מצוה, ולמה כאן נשאר ספק לענין ביכורים.**

והאחרונים האריכו בתירוץ קושיה זו.

א. האמרי בינה [הובא בגידו"ש ב"ב] תירץ שגם לענין ביכורים פטור מה"ת כיון שמוקמינן ביד המוכר, ומדרבנן החמירו שחייב להביא ביכורים מספק. וכן לומד הפני שלמה [ב"ב כו ב] בשיטת ר' חננאל שחייב מדרבנן.

ב. החמדת שלמה מביא תשובת בעל התיבנות שתירץ דבספק ממון הוי ודאי של המוחזק כיון שחבירו מתיאש, וה"מ במטלטלין שמהני יאוש אבל כאן הספק לענין קרקע ואין יאוש בקרקעות [ב"ב מד א]....

ד. **עוד תירץ החמד"ש וכן תירץ המאיר לעולם, שיש חילוק בין ספק במציאות לבין ספק בדין. דבספק במציאות יכול דין מוחזק או מרא קמא להכריע הספק אבל בספק בדין אין מוחזק יכול להכריע שכך הדין, ולכן כאן לענין קרקע שהוי ספק בדין נשאר ספק.** וסברת החמד"ש מצינו בתוס' [ב"ב לב: ד"ה והלכתא] שכתבו בשיטת הרשב"ם שבספיקא דדינא לא מוקמינן אחזקת מרא קמא [לענין ממון להוציא מהמוחזק], ומבאר רע"א [תשובה לז ד"ה והנה] משום שאין החזקה יכול להכריע שכך הדין ולכן משאירים ביד המוחזק.

11. רש"י על גיטין דף מח/א

שדה אחוזה - אם הקדישה ולא גאלה קודם היובל ומכרה גיזבר לאחר אינה נגאלת עוד וכשהיא יוצאה ביובל מיד הלוקחה מן הגזבר מתחלקת לכהנים שנא' (ויקרא כז) ואם לא יגאל את השדה וגו' והיה השדה בצאתו וגו'

ושדה מקנה כשהקדישה ולא גאלה ומכרה הגזבר כשהיא יוצאה ביוכל חוזרת לבעלים הראשונים שמכרוה למקדיש שנאמר בשנת היוכל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו וגו':

12. תוספות מסכת גיטין דף מח עמוד א ד"ה אי לאו

אי לאו דאמר ר' יוחנן קנין פירות כו' - הקשה רבינו תם ואנו איך מצאנו ידיו ורגליו דקיימא לן כריש לקיש דלאו קנין הגוף דמי כדאמרין בריש החולץ (יבמות דף לו:) וקיימא לן נמי דבדאורייתא אין ברירה ...

13. ספר שערים מצויינים בהלכה

א"ר יוסף אי לאו דאמר ר"י קנין פירות קנין הגוף כו'. הקשו התוס' ואנו איך מצאנו ידיו ורגליו, דק"ל כר"ל דלאו קנין הגוף, וק"ל בדאורייתא אין ברירה, כדמבואר בביצה (לח.), ואמרי' בקידושין (מכ:) האחים שחלקו לקוחות הן כו', וא"כ לא משכחת דמייתי ביכורים כו', ותירצו דדוקא בכותב לבנו הנכסים מהיום ולאחר מיתה, בהא לחודיה ק"ל כר"ל דקנין פירות לאו קנין הגוף דמי, משום דאבא לגבי ברא אחולי מחיל. ויש

14. דבר יעקב מסכת גיטין דף מח עמוד א

ט] א"ר יוסף אי לאו דא"ר יוחנן קנין פירות קנין הגוף דמי לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש וכו' - הרמב"ם פוסק [ביכורים ד - ז זכיה יב - יג] כמו ר"ל שקנין פירות לאו קנין הגוף דמי, ופוסק [שמיטה יא - כ] שהאחים שחלקו לקוחות הם ומחזירים זה לזה ביוכל כיון שבדאורייתא אין ברירה, ומקשים הלח"מ [זכיה יב - יג] והפנ"י בשם ברכת הזבח דא"כ הרמב"ם לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש.

והנה ר"ת בתוס' הקשה לפי מאי דקיי"ל לא מצאנו ידיו ורגליו בבית המדרש. [1] ותירץ [בתי' א] שקיי"ל קנין פירות קנין הגוף, וזה א"א לתרץ לפי הרמב"ם [בהל' בכורים] שפוסק קנין פירות לאו קנין הגוף. [2] עוד תירץ שקיי"ל שאחין שחלקו א"צ להחזיר ביוכל, וגם זה א"א לתרץ לפי הרמב"ם שפוסק [בהל' שמיטה] מחזירים ביוכל.

א. הלח"מ מתרץ שהרמב"ם מתרץ קושית תוס' שלדינא חולקים על ר' יוסף, וסוברים שכדי שיהיה אפשר לקיים מצות ביכורים, האחים מקנים זה לזה קנין הגוף.

ב. השאג"א [סימן צ] והפנ"י ומנ"ח [מצוה תרו - ח] מתרצים שרב יוסף חולק על דברי רב חסדא שחילק בין יובל ראשון לשני, ולפי רב חסדא משכחת ביכורים ביוכל ראשון שמביא וקורא כיון שקנה קנין הגוף, והרמב"ם פוסק כמו רב חסדא. ...

15. דבר יעקב מסכת גיטין דף מח עמוד א

י] תד"ה אי וכו' וקיימא לן נמי דבדאורייתא אין ברירה - שיטת תוס' שקיי"ל שבדאורייתא אין ברירה ואחים שחלקו לקוחות. וכן שיטת הרמב"ם [תרו' א - כה וגירו' ג - ד] שבדאורייתא אין ברירה וכ"פ השו"ע [יו"ד שלא - יא].

וכתב הכס"מ [גירו' ג - ג] הא דאין ברירה בדאורייתא היינו לקולא, אבל לחומרא יש ברירה, משום שיש לנו ספק אם יש ברירה או אין ברירה, וספיקא דאורייתא לחומרא. וגם הא דיש ברירה בדרבנן, כתב השאגת אריה [סימן צ] דהיינו משום שספק דרבנן לקולא. וכ"כ הפנ"י [ד"ה אי] שבדין ברירה פוסקים בדאורייתא לחומרא ודרבנן לקולא, אבל הים של שלמה [ב"ק פ"ה סימן לב הובא בפנ"י] ס"ל שאין ברירה בדאורייתא אף להקל, ויש ברירה בדרבנן אף לחומרא.

16. רש"י על גיטין דף מח/א

ומחזירין ביובל - משום מצות יובל וכיון דאמר ירושה המתחלקת היא לקיחה אם אית ליה קנין פירות דהיינו כל לקיחה שבשעת יובל לאו כקנין הגוף דמי ואין מביא וקורא:

17. גליוני מנחת חן

רש"י ד"ה ומחזירין ביובל, משום מצות יובל וכו'. רש"י ס"ל (לעיל דף כ"ה) דהיינו שביובל חולקין עוד הפעם משום מצות יובל, ומ"מ כל אחד נוטל חלקו כבראשונה. אבל הסמ"ג ס"ל דמחליפין את החלקים של זה לזה ושל זה לזה, והובא במהרש"ל שם (וכן משמע קצת בדברי התוס' בסוגיין סוד"ה אי לאו דא"ר יוחנן). ופלא מיהו איכא שאינו מרומז בקרא כלל וכדעיר במאירי, גם איך עושין הדורות הכאין אחריהן וכי אפשר להחליף עם כל אחד ואחד כמה דורות. הא ודאי זה בלתי אפשר.

18. דבר יעקב מסכת גיטין דף מח עמוד א

טז] א"ר אסי א"ר יוחנן האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל - רש"י [לעיל כה. ד"ה לקוחות] מבאר שמחזירין כדי לקיים מצות יובל, ואח"כ שוב חוזרים ולוקחים אותו חלק שהיה לו עד עכשיו. ומבאר שם המהרש"ל שלפי רש"י חולקים מחדש כמו שחלקו מתחילה, ובסמ"ג כתב שהם מחליפים ביניהם החלקים. וכן משמע מלשון התוס' [סוד"ה אי] שכתבו תחת זו יקבל אחרת. הרמב"ם [בכורים ד - ז] פוסק כמ"ד מחזירין ביובל, ומוסיף ולא תבטל חלוקתם. ומבאר הפנ"י [ד"ה אי] שכוונתו כמו רש"י, שחוזרים ולוקחים אותם חלקים שהיה להם מקודם. החת"ס [ד"ה אי לאו] חולק על הפנ"י ומבאר דכוונת הרמב"ם שלא עושים חלוקה חדשה של השדות, אלא משאירים אותה חלוקה, ומחליפים החלקים.

הפנ"י מבאר הטעם שלפי הרמב"ם מחזירים אותם חלקים היינו משום שמספקא לן אם יש ברירה, ומש"ה מספקא"א להוציא מיד המרא קמא.

ועפ"ז מתרצים הפנ"י והמנ"ח [מצוה תרו - ח] ובית אהרן את הרמב"ם [הנ"ל אות ט] איך מצא ידיו ורגליו בביהמ"ד, דרב אסי סובר שאין ברירה ומש"ה אחים מחזירים ביובל ומבטלים לגמרי החלוקה, ומקבלים חלקים אחרים, ולכן קנין הקרקע הוי קנין פירות שאינו מביא וקורא, אבל הרמב"ם היה קשה לו קושית התוס' שלפי מאי דקיי"ל לא מצאנו ידיו ורגליו, ותירץ שאנחנו להלכה סוברים שהוי ספק אם יש ברירה, ומספק חייב להתזיר לקיים מצות יובל, אבל לענין ממון כל אחד מחזיק בחלקו דא"א להוציא מחזקת מרא קמא, ומש"ה החלוקה נשארת כמקודם, ולכן הקנין של כל אחד הוא קנין הגוף, אף על פי שמחזיר ביובל כיון שרק מחזיר לרגע ואין החלוקה מתבטלת.

19. ספר שערים מצויינים בהלכה

נקטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה, ולא אמרן אלא דלא נחית אפירי כו'. פרש"י צריך הרשאה מאשתו, אם בא לדון עם אדם בענין גוף הקרקע, דאי ליכא הרשאה, יכול לומר לו לאו בעל דברים דידי את, דקנין פירות לאו כקנין הגוף הוא, ודוקא דלא נחית לדון לפירא, שאין לו טענה עם אותו האדם בפירות כלל. עי' בתוס' רי"ד דגרס ולא אמרן אלא דליכא פירא, אבל איכא פירא מיגו דמשתעי דינא אפירא משתעי נמי אגופיה דקרקע. וכן הגירסא בר"ן וברשב"א ובריטב"א

(החדשות). וכתב הסמ"ע (חור"מ סי' קכב ס"ק טז) דאפי' אין על הקרקע כעת פירות, שכבר נתלשו משם, מ"מ כיון דהשדה עומדת להוציא פירות לשנים הבאים, יכול לדון עמו אף על הקרקע, ולא נתמעט כאן אלא קרקע שאינו מגדל פירות כלל כו'. והש"ך (שם ס"ק לג) חולק עליו, אלא צריך שיהיה דוקא עתה פירות על הקרקע. ועי' עו"ש ס"ק לד) שהביא דברי

20. חדושי הרשב"א על מסכת גיטין דף מח/ב

וכתובת אשה בזיבורית. ואכולהו תנן בסיפא מפני תקון העולם. וא"ת והלא דינא מדאורייתא כך הוא, שהרי היא כבעלת חוב, וליכא משום נעילת דלת, דיותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא (ע"ב), ומאי מפני תקון העולם. י"ל דה"ק בעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית, אע"פ ששניהם בעלי חוב לפי שכך הוא תקון העולם, שאע"פ שלא נחוש לכתובת אשה לפי שאין בה משום נעילת דלת דיותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא, נחוש לבעל חוב כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין. וכן פי' הרמב"ם ז"ל בפירושי המשנה שלו. ויש מתרצים שאם היו גובות מן הבינונית ממנעי אינשי ולא נסבי. ...

21. דבר יעקב מסכת גיטין דף מח עמוד ב

א] הניזקין שמין להן בעידית ובעל חוב בבינונית – [1] רש"י מפרש דשמין קאי אנזק, שמין דמי הנזק, וגובין עידית. [2] והר"ן והמאירי מפרשים דשמין קאי על נכסי המזיק, ששמין איזה מהן עידית. התור"ד מבאר שיש עוד הבדל בין ניזקין לבע"ח, דבע"ח היכא דאית ליה זוזי חייב לפרוע בזווי, ומזיק יכול לפרוע בקרקע אף אם אית ליה זוזי או מטלטלין. ועיין להלן אות יג.

22. ספר שערים מצויינים בהלכה

וגבעות כו'. וְיָמִי שֶׁמִּסְתַּכֵּל הֵיטֵב יִרְאֶה דְּבַכֵּל דְּבָרֵי הָעוֹלָם יוֹתֵר טוֹב לְהֵאדָם מֵעַט בְּכִמּוֹת וְרַב בְּאִיכוֹת, מֵרַב בְּכִמּוֹת וּמֵעַט בְּאִיכוֹת, וְגַם בְּעֵנֵי שָׁמַיִם אֲמַרִּינָן בְּבִרְכוֹת (ה:): אֶחָד הַמֵּרַבָּה וְאֶחָד הַמֵּמַעֵיט וּבִלְבָד שִׁיכוּיִן לְבוֹ לְשָׁמַיִם. וְכ"ה בְּשׁו"ע (או"ח סי' א ס"ד) טוֹב מֵעַט תְּחַנּוּגִים בְּכוֹנָה מֵהֶרְבּוֹת בְּלֹא כוֹנָה. וְכֵן אָמַר שֶׁהַמַּע"ה (מְשַׁלֵּי יוֹ-א) "טוֹב פֶּת חֶרֶבָה וְשִׁלּוּה בָּהּ מִכֵּיִת מֵלֹא זְבָחֵי רֵיב".

משנה הניזקין שמין להם בעידית. פרש"י שנוח לו לאדם לגבות מועט מקרקע עידית, ולא לגבות הרבה מזיבורית. עי' במס' מגילה (ו. עה"כ (שופטים ה-יח) "זבולון עם חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה", ודרשו שהיה מתרעם על גורלו, ואמר רבש"ע לאחיי נתת להם שדות וכרמים, ולי נתת הרים

23. תוספות מסכת גיטין דף מח עמוד ב

הניזקין שמין להן בעידית - אין ענין נזקין אצל גיטין אלא משום דתנא לעיל בהשולח מילי דתיקון העולם תנא ליה הכא וגט פשוט דתנא בבבא בתרא ולא תנאה הכא במכילתין משום דאיירי התם במילי שטרות כיצד נעשין תנא התם.

24. תוספות מסכת גיטין דף מח עמוד ב

וכתובת אשה בזיבורית - בגמ' מפרש טעמא משום דיותר ממה שהאיש רוצה לישא האשה רוצה להנשא וקשה דלמאן דאמר כתובה דאורייתא דיליף לה בפ' קמא דכתובות (דף י.) מכמוהר הבתולות שיהא זה כמוהר הבתולות ומוהר הבתולות כזה מדאורייתא דינה בעידית ואמאי הפקיעו חכמים דינה מהאי טעמא ור"מ נמי דאמר דינה בבינונית קסבר כתובה דאורייתא בפ' אע"פ (כתובות דף נו.) וי"ל דטעמא דהפקיעו חכמים דינה כדאמר בגמ' (לקמן מט:): גבי בעל חוב שלא יראה אדם לחבירו שדה נאה ויאמר אקפוץ ואלונו הכי נמי חשו חכמים באשה שמא תקניטנו כדי שיגרשנה ותגבה כתובה וטעמא דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא לא הוי אלא משום דלא תימא כמו שבעל חוב בבינונית משום נעילת דלת אשה נמי משום חינא תהא בבינונית.

25. דבר יעקב מסכת גיטין דף מח עמוד ב

ב] תד"ה וכתובת וכו' וקשה למ"ד כתובה דאורייתא וכו' מדאורייתא דינה בעידית ואמאי הפקיעו חכמים דינה מהאי טעמא - כוונתם [מבואר ברשב"א] שקשה למ"ד כתובה דאורייתא, וילפינן מקרא כמוהר הבתולות שכתוב לגבי קנס, א"כ כמו שקנס גובה מעידית כשאר נזקין [עי' מהר"ם ש"ף] ה"נ כתובה מה"ת גובה מעידית, ולמה הפקיעו דינה.

ותירצו שהפקיעו דינה שמא תקניטנו כדי שיגרשנה ותגבה עידיה. ויוצא לפי התוס' שמה'ת דינה בעידית.

הרמב"ן, הר"ן והרשב"א כתבו אף על פי שכתוב בתורה כמוהר הבתולות, אין דינו כמו קנס, וכוונת התורה שיש חיוב תשלום קנס כמו חיוב תשלום מוהר, אבל פרטי החיוב שונים, שחיוב קנס הוי בעידית וכתובה הוי בבינונית, ומוסיף הרמב"ן כמו לענין כסף צורי, שחיוב קנס הוי בכסף צורי וכתובה בכסף מדינה. ולפי תוס' למ"ד כתובה דאורייתא יהיה חייב כסף צורי, וכ"כ הטור [אה"ע סימן סו] ששיטת ר"ת שכתובה דאורייתא והוי בכסף צורי, ומהר"ם מרוטנבורג וכל הגאונים כתבו שכתובה דרבנן ומשערים בכסף מדינה.

26. ספר שערים מצויינים בהלכה

וְכַתּוּבָת אִשָּׁה בְּיִבּוּרִית. הִקְשׁוּ הַתּוֹס' לַמ"ד דְּחִיּוּב כְּתוּבָה הוּא מְדַאֲוֵרִיתָא דִּילִיף לָהּ בְּכַתּוּבוֹת (י.) מְדַכְּתִיב "כְּמֹהַר הַבְּתוּלוֹת", וְא"כ דִּינָה בְּעִידִית, וְאִמְאֵי הִפְקִיעוּ חֲכָמִים דִּינָה כּו', וְתִירְצוּ דְּחִשׁוּ חֲכָמִים שְׂמַא תְּקַנִּיטְנוּ כְּדִי שִׁיגְרֶשָׁה וְתִגְבֶּה הַכְּתוּבָה מְעִידִית. וְשֵׁם בְּמִס' כְּתוּבוֹת פִּירְשׁוּ הַתּוֹס' דָּאִם יִצְטָרְכוּ לִיתֵן לָהּ עִידִית יִפְרְשׁוּ בְּנֵי אָדָם וְיִתְמַעְטוּ לִישָׂא נְשִׁים, וְלִכְּן תִּיקְנוּ מְזִיבּוּרִית כְּדִי שִׁיקְפְּצוּ בְּנֵי אָדָם לִישָׂא נְשִׁים. וְסִבְרָא זֶה מְצִינּוּ בְּכַתּוּבוֹת (נב:) דְּתִיקְנוּ שִׁיתֵן לַבְּתוּלָה בְּגָדִים נְאִים וְגַם יִתֵּן לָהּ מִמּוֹן כִּי הִיכִי דְּקַפְצָה עֲלָהּ.

27. ספר שערים מצויינים בהלכה

לו טול ממה שעשית. (ג) נזיקין, לרש"י לכתחלה יתן לו מעות כו', והתוס' ס"ל דלכתחלה יתן לו קרקע, ובשור"ע (חור"מ סי' תיט) כתב, דלכתחלה יתן לו מטלטלין, וכל זמן שיש לו מטלטלין אינו מחויב ליתן לו כסף, דכל מטלטלין מיטב הוא ואפי' סובין, ואם אין לו מטלטלין או כסף, יתן לו מעידית שבנכסי המזיק, ופירש בב"י שכ"כ הרא"ש בפ"ק דב"ק (סי' ה), והטור מדמה פריעת נזיקין לפריעת בע"ח אע"פ שיש לחלק ביניהן כו'. ובח"י הגרע"א נוטה דעתו, דאם אחר שהזיק, קודם העמדה ברין קנה קרקע עידית, אפשר דאינו משלם מקרקע זו, דבשעה שהזיק שחל עליו החיוב לשלם ממיטב, חל החיוב על הקרקע שהיה לו בשעה שנעשה הנזק, ולא על אלו שקנה אחרי כן, ומ"מ נשאר בצ"ע.

אלא לגבות לנזיקין מן העידית. פרש"י לגבות שיעור דמי נזקו כמות שהוא מן העידית, שאם אין לו מעות ורוצה לפרוע לו קרקע בשומא, צריך ליתן לו מקרקע מעולה שלו. מכאור מרש"י דאם יש לו מעות נותן לו מעות. והתוס' במס' כתובות (פו. ד"ה לבעל חוב) כתבו, דלנזיק אפי' אית ליה זוזי מסלק ליה בארעא. וג' חילוקים איכא, (א) בעל חוב, אם אית ליה זוזי לא מצי לסלק ליה בארעא, משום דהוא הלואה לו מעות, לכן צריך ליתן לו מעות, ומ"מ אם אין לו נותן לו ממה שיש לו, עי' הפרטים בזה בשור"ע (חור"מ סי' קא). (ב) שכיר, אפי' לית ליה זוזי, אמרינן ליה זיל טרח וזבין ואייתי זוזי, ועי' בשור"ע (חור"מ סי' שלו סי"ב) דאם השכיר לקט לו פירותיו, אינו יכול לומר

28. דבר יעקב מסכת גיטין דף מח עמוד ב

ידן אמר רב אידי בר אבין הכא במאי עסקינן וכו' אמר רבא אילו ידעינן דכחושה אכל משלם כחושה השתא דלא ידעינן משלם שמנה המוציא מחבירו עליו הראיה - המפרשים תמהים מה סבר רב אידי ב"א וכי לית ליה המוציא מחבירו עליו הראיה כקושיית רבא.

המלא הרועים וגידו"ש [ב"ק ו ב] תירצו שמיירי שרוב ערוגות היו שמינות, וסובר רב אידי ב"א שהולכים בממון אחר הרוב, ורבא סובר שאין הולכים בממון אחר הרוב.

המלא הרועים מוסיף, שגם רב אידי ב"א יכול לסבור שאין הולכים בממון אחר הרוב, אלא שסובר שברובא דאיתא קמן הולכים בממון אחר הרוב, [וכמו שדייק הגליון הש"ס [ב"ב צג א] מהרשב"ם ומביא דכן שיטת תרומת הדשן]. וקשה דהכא הוי קבוע שאין הולכים אחר הרוב.

המרומי שדה [ב"ק ו ב] מבאר שיש סברא שמסתמא הבהמה נמשכה לאכול היפה, ואף על פי שבסברא זו א"א להוציא ממון, מ"מ עשה הכתוב חיוב נזיקין כמו מצוה לילך אחר הסברא ולהוציא מחזקת ממון. ורבא ס"ל שאין כאן מצוה יותר משאר פרעון ממון.

האו"ש [נזק"מ ט - ב] לומד שמזיק מתחייב כאשר פשע ולא שמר השור, והספק אם אכל שמינה או כחושה הוי כעין ספק של איני יודע אם פרעתיך [כמו בשומר], ולכן סובר רב אידי ב"א שחייב מספק.

29. גליוני מנחת חן

שם המוציא מחבירו עליו הראיה. פרש"י עליו להביא עדים לברר את הספק, ודאורייתא הוא דילפינן בב"ק (מו:): מדכתיב (משפטים כד"ד) "מי בעל דברים יגש אליהם", פי' יגיש ראיה אליהם. הקשה הרש"ש הא אסיק שם הגמרא שזה ידעינן מסברא, וקרא איצטריך לדבר אחר. עי' בגמרא שם דהסברא הוא מאן דכאיב לי כאיבא אזיל לבי אסיא. וכבר קדמו הפני יהושע בהקדושיא, ותירץ דהא דמקשה שם הגמרא סברא הוא, היינו למ"ד הולכין בממון אחר הרוב, ולמ"ד ברי ושמא ברי עדיף, דכהא איירי חסוגיא שם, וא"כ כיון דלא אמרינן לעולם המוציא מחבירו עליו הראיה, אלא בדליכא רובא נגד המוחזק, וליכא נמי ברי ושמא, ומקשה שפיר למה לי קרא, משא"כ אליבא דהלכתא דקי"ל המוציא מחבירו כו' אפי' בכרי ושמא, ואפי' יש רוב נגד המוחזק, דאין הולכין אחר הרוב בממון, א"כ ודאי צריך קרא, ואתי שפיר דברי רש"י דהכא כו'. ועי' בחתם סופר מש"כ בזה.

30. דף על הדף גיטין דף מח עמוד ב

במשנה: והמוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם. כתב חכ"א בקובץ כרם שלמה (שנה ח' קו' ח' ע' גט): נשאלתי וכו' למה הוצרך לומר מפני תיקון העולם, תיפוק לי' דהוי הילך ולפיכך פטור משבועה כדאי' בב"מ דף ד' ע"ב, ולכאורה היא קושיא נכונה, ותמיהני שלא הרגישו בזה במפורשים ראשונים ולא באחרונים.

והשבתי בס"ד, דהנה בב"ק ק"ז ע"א אמרינן אין אדם מעיז בפני בעל חובו, ופרש"י מפני שעשה עמו טובה שהלוה לו אבל בפקדון מעיז ומעיז, ולפי"ז במוצא מציאה דבעל האבידה לא עשה שום טובה להמוציא, אדרבה המוציא עשה טובה לבעל האבדה שהתעסק וטרח להחזיר לו אבידתו, והי' ס"ד לומר דמעיז ומעיז ויתחייב לישבע, לזה שפיר תקנו שלא ישבע מפני תיקון העולם.